

(77) **EGERSZEGI Z.¹, LENHOFFER A.²**
Natura 2000 területek hatékonyabb kezelése

Better Management and implementation of Natura 2000 sites

email: bftkht@balatonregion.hu

¹Balaton Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft., környezetvédelmi programigazgató

²Balaton Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft., projekt menedzser

Napjainkban az egyik legfontosabb és legsürgetőbb kihívás szembenézni a nemzetközileg is jelentős következményekkel járó biológiai sokféleség pusztulásával mind az élőhelyek mind pedig a fajok tekintetében.

A Madár- és az Élőhelyvédelmi Irányelv a környezet védelmét szolgáló szigorú jogi szabályozás részeként biztosítja az alapvető eszközöket az Európai Unió természeti örökségének a megóvásához. Az irányelv megvalósításában a dél-kelet európai országok eltérő szinten állnak és nagy hiányosságokkal rendelkeznek a Natura 2000-es területek kezelése terén. Az uniós tagországok (Magyarország, Románia, Görögország, Ausztria, Bulgária, Olaszország) már kijelölték a Különleges Természetmegőrzési Területeket (SCI ill. SAC) és a Különleges Madárvédelmi Területeket (SPA), de még ki kell dolgozniuk vagy megvalósítaniuk a kezelési terveket élőhelyek, fajok megőrzésére különös tekintettel azon élőhelyekre és fajokra, amelyeket az éghajlatváltozás hatásai által kiváltott megváltozott környezet veszélyeztet.

A BE-NATUR projekt célja a Natura 2000 területek kezelésének javítása, különös tekintettel a vizes területekre vonatkozó uniós jogi előírások betartására, egyrészt egy Közös Nemzetközi Stratégia kidolgozásán és megvalósításán keresztül a Natura 2000 hálózatok hatékonyabb kezelése érdekében; másrészt pedig Közös Nemzetközi Kezelési Tervek kidolgozása és megvalósítása által a projektpartnerek területén lévő élőhelyek és az ott élő fajok megóvása érdekében. A projekt elsősorban a tengerparti és sótűrő növényzettel borított élőhelyek, a tengerparti homokdűnék és szárazföldi dűnék, az édesvízi élőhelyek és erdők, a dagadólápok, átmeneti lápok és rétlápok, a fehér gólya, a kis kárókatona, és a mocsári teknős megóvására összpontosít. A Közös Nemzetközi Stratégia gyakorlati mintaprojektek keretében kerül megvalósításra. A környezetvédelemre való figyelemfelhívás és a környezettudatos viselkedésre való ösztönzés érdekében a partnerek nagy hangsúlyt fektetnek a kommunikációra.

Natura 2000 területek hatékonyabb kezelése

Bevezetés

Az élővilág sokféleségének megőrzése az Európai Unióban a Madárvédelmi és az 1992-ben elfogadott Élőhelyvédelmi Irányelven alapul. Ez a jogi háttér adta az alapját a Natura 2000 hálózat kijelölésének és bővítésének.

A délkelet-európai régió országai (South East Europe - SEE) jelenleg különböző szinteken állnak az Élőhelyvédelmi Irányelv megvalósítása, és ezzel összefüggésben a Natura 2000 hálózat kialakítása terén.

A BeNatur projekt ezért a SEE öko-régióban a Natura 2000 területek jobb kezelését és megvalósítását tűzte ki célul. A jó tapasztalatok és a tudás átadása képezi az alapját a programban részt vevő partnerek között a Nemzetközi Egységes Stratégia kidolgozásának és a partnerség területén előforduló közös fajok és élőhelyek védelméről szóló Egységes Nemzetközi Kezelési Terveknek. Ezek a lépések alkotják a legfontosabb pillérét az EU jogi keretei konkrét megvalósításának.

A projekt magját a partnerek Natura 2000 területeinek létrehozása és kezelési struktúrája körül felmerült hiányosságok felismerése és definiálása adja. Ezen hiányosságok felismerésének eszköze egy

LIV.
GEORGIKON NAPOK

54th Georgikon Scientific Conference

összehasonlító helyzetértékelés. Eredetileg a felmérés technikája természetvédelmi oldalról közelíti meg a kérdést, azonban a BeNatur program keretein belül a probléma tágabb kontextusba került.

Jogi és intézményi háttér

A Natura 2000 területek jogi megalapozása minden EU tagállamban befejeződött, ennek ellenére még számos hiányosság lelhető fel. Néhány országban a jogalkotás mind a régiók, mind a tartományok, mind pedig nemzeti szinten megvalósult.

A tervek és projektek hatástanulmányának elkészítése és felügyelete a legtöbb esetben a Környezetvédelmi Minisztériumok vagy az ezzel egyénértékű kormányhivatalok felelőssége.

Felelős hatóság helyi szinten csak Ausztriában, Romániába, Görögországban és Veneto Régióban, Olaszországban van. A helyi döntéshozók kormányzati rendszerrel való összehangolása a legtöbb országban nem működik megfelelően.

Hiányosságok:

- A területek kijelölését sokszor a helyi hatóság végezte megfelelő technikai, ökológiai és gazdasági ismeret nélkül.
- A nemzeti jogalkotási gyakorlat hiánya különböző végrehajtáshoz és szabályozáshoz vezetett regionális szinten, miközben a központi törvényhozói felépítés adott.
- A releváns döntéshozók bevonásának nincs jogi háttere nemzeti, regionális és helyi szinten.
- A hatástanulmányok nem megfelelően vannak a jogalkotásba integrálva.
- A hatástanulmányok végrehajtása terén nincs tapasztalatcsere.

Ajánlások:

- A kiválasztott Natura 2000 területek újragondolása és ellenőrzése, hogy minden fontos terület kijelölésre kerüljön.
- A jogalkotási gyakorlat megvalósításának megyei vagy központi szintű koordinálása.
- Világosan kell jogilag definiálni a releváns döntéshozók bevonását nemzeti, regionális és helyi szinten.
- Hatástanulmányok jogalkotásba történő integrálása.
- A hatástanulmányok eredményeinek szélesebb körben való terjesztése.

Irányítás és szervezeti felépítés

A fenntartási tervek fontos eszközei annak, hogy a Natura 2000 fajok és élőhelyek elérhetőek legyenek, valamint kedvező helyzetük megőrzésre kerüljön. A terveknek tartalmaznia kell minden faj és élőhely aktuális állapotát és egyben körvonalaznia kell a szükséges lépéseket, melyek ahhoz kellenek, hogy helyzetük leromlása megelőzhető legyen. Minden EU tagállamban rendelkezésre állnak fenntartási tervek, de széleskörű megvalósításukhoz még hosszú út vezet.

Egyik nélkülözhetetlen előfeltétele az átgondolt kezelésnek a megfelelő döntéshozó csoportok bevonása. Ez nem kizárólag azért fontos, mivel manapság a földhasználat szempontjából döntő szerepük van, hanem a figyelemfelhívásban és a biológiai sokféleség értékének népszerűsítésében betöltött partneri szerepük miatt is.

Hiányosságok:

- Számos Natura 2000 terület helyi vezető nélkül működik és/vagy nincs olyan szervezeti felépítés, mely biztosítaná a vezetők közti felügyeletet, képzést és tudásátadást.
- Hiányoznak a Natura 2000 területekre szakosodott vezetők, képzők és oktatók, valamint a témában jártas, tanult szakemberek, akik koordinálni tudnák a tevékenységeket és az információk átadását a különböző Natura 2000-rel foglalkozó hatóságok között.
- Szinte nincs olyan módszer, amivel a kezelés hatékonysága regionális és nemzeti szinten megbecsülhető lenne.

Ajánlások:

- Specifikus Natura 2000 képzések biztosítása területi vezetők és adminisztratív szervek számára.
- Nemzetközi forrásból megvalósult Natura 2000 központok létrehozása minden EU tagállamban. Szabvány alkotása a fenntartási tervek egységes kidolgozása és minősége érdekében.
- Az elért eredmények jelzésére és a kezelés hatékonyságának rendszeres becslésére alkalmas fogalmak és módszerek kidolgozása. A kezelés tervezési fázisainak követésére alkalmas eszköz kifejlesztése (állapot: nem elérhető; készítés, megvalósítás, értékelés, átdolgozás alatt), mint a teljesítménymutatók nemzeti és nemzetközi szinten.

Ökológiai állapot

Jelenleg a legtöbb EU tagországnak a fajok és élőhelyek többségére már van monitorozási koncepciója, melyek megvalósítása is bizonyos szintig megtörtént. A tevékenységek koordinációjára kidolgozott nemzeti programok jelentős mértékben hozzájárulhatnak a fajok és élőhelyek kedvező helyzetének eléréséhez.

A fajokra és élőhelyekre vonatkozó kutatási programok száma és minősége jelentős különbségeket mutat. Míg egyik oldalról az egyes fajok és bizonyos élőhelycsoportok népszerűsége túlzott képviselethez vezet, addig máshol az adatok hiánya okoz gondot. A megvalósított konkrét természetvédelmi intézkedések száma nagymértékben eltér, melynek oka, hogy bizonyos országokban a folyamat jelenleg még mindig a kijelölés fázisában tart.

Hiányosságok:

- Az szabvány adattáblázatokban található információk nem felelnek meg a jelenlegi állapotnak.
- Nincs az egyes területek ügyintézése összehangolva.
- Monitoring csak néhány helyen valósul meg.
- Nincsenek, vagy nincsenek megfelelően kommunikálva a nemzeti programok.
- A legtöbb program a madarakra összpontosít, ezt követik az emlősök (a denevérek kivételével). Kételtűekkel és hullókkal, illetve gerinctelenekkel és denevérekkel csak néhány projekt foglalkozik.

Ajánlások:

- Új monitorozási koncepció kidolgozása, ami korlátozott források esetén is hozzájárul a védelmi állapot kiértékeléséhez. Ennek akár európai szintre emelése segítene egy költséghatékony mintavételezési tervezet és egy lecsökkentett indikátorlista kidolgozásában.
- Nemzeti szintű programok a Natura 2000 tevékenységek koordinálására.
- A nyomonkövetés és kezelés módszertani megközelítéseinek egymás közti kommunikációjának erősítése.
- A monitorozási koncepciót minden fajcsoportra alkalmazni kell.

LIV.

GEORGIKON NAPOK

54th Georgikon Scientific Conference

Költségek és pénzügyi hézagok

A Natura 2000 területek hatékony kezelésének költségét az Európai Bizottság 5,8 milliárd Euróra becsüli évente. A haszon körülbelül 200-300 milliárd Euró között van éves szinten, ami a természeti tőke megőrzéséből fakad, ezzel számos létfontosságú ökoszisztéma szolgáltatást biztosítva az európai társadalmaknak és gazdaságoknak. A pénzügyi hiány azonban jelen felmérés alapján egyértelmű a BeNatur projekt partnerei által lefedett régióban.

Az Európai Bizottság becslése szerint – nagy általánosságban, az összes ökoszisztémára nézve – a biológiai sokféleség hatékony megőrzéséhez szükséges éves költség 80 €/ha. Többé-kevésbé azonos mennyiséget adtak meg a partnerek, mint „szükséges kiadást”, ami a megfelelő kezelést biztosítani tudja.

A pénzügyi helyzetfelmérés eredményeként a partnerek átlagban 15 €/ha-t költenek; a pénzügyi hiány tehát 80%-os.

Emellett látható, hogy a BeNatur program partnerei „információhiánnyal” is küzdenek a Natura 2000 területek társadalmi-gazdasági vonatkozásai kapcsán. A partnerek jelentős része nem tudta megbecsülni a hatékony kezelés aktuális, vagy szükséges költségét, ami arra enged következtetni, hogy a hatóságok intézményi és emberi erőforrás kapacitása még mindig nem elegendő a Natura 2000 területek tervezéséhez és kezeléséhez.

Natura 2000 területek finanszírozása

Bár széles körben rendelkezésre állnak Natura 2000 területekre felhasználható pénzügyi források, a partnerek visszajelzései azt mutatták, hogy a források korlátozottak. Ez ismét intézményi hiányosságra utal, mivel a pályázatok beadása és kezelése is következetes és kemény személyi háttérrel igényel, ami úgy tűnik, hiányzik a partnereknél.

Mindent egybevetve, az általános támogatásokon túl (nemzeti, európai), más források nem játszanak vezető szerepet a Natura 2000 területek finanszírozásában. A privát támogatások jelentősége nagyon korlátozott.

A Natura 2000 területek regionális gazdasági hatásai tekintetében a tanulmány kimutatót néhány pozitív változást a regionális fejlődés terén.

A felmérés ugyanakkor rávilágított arra is, hogy az egyedi, kiemelt területek mellett a Natura 2000 hálózat nem játszik fő szerepet a regionális fejlesztések terén. Ismét meg kell jegyeznünk, hogy a Natura 2000 területek regionális gazdasági fejlődésében rejlő lehetőség kihasználásához szükséges erős támogatás hiánya meggátolja sok esetben, hogy a természetmegőrzésbe fektetett erőfeszítés megtérüljön.

Tapasztalatcsere

A jó példák bemutatása betekintést engedett a projekt partnerek egyéni tapasztalataiba, különösen a kezelés, monitoring, döntéshozók bevonása és oktatási tevékenységek terén, de ugyanígy a finanszírozás és regionális fejlesztés is értékelésre került.

A kijelölési folyamatra, illetve a kezelési stratégiákra és útmutatók kidolgozására felhozott példák a védelmi státusz javulását mutatják, és az egyes élőhelyek és fajok állapota a kezelési tevékenységek számos megközelítési lehetőségére hívta fel a figyelmet.

A döntéshozók bevonását műhelytalálkozók szervezésével, képzett személyzettel, illetve média együttműködéssel érték el. A monitorozási rendszerek és a hozzá kapcsolódó kiértékelő munka javította

a projektek eredményeit. A különböző célcsoportokat érintő oktatási programok, útmutatók és oktatók képzése hasznosnak bizonyult. A társadalmi-gazdasági felmérés kapcsán majdnem minden partnernél nehézségbe ütközött sikeres finanszírozási példát említeni.

A partnerek megállapodtak, hogy rossz példákat is elfogadnak a maximális tanulási hatás elérése érdekében. Értékes tanulságokat lehet leszűrni, mivel a példák említene kommunikációs problémákat, a megfelelő kutatás és oktatási rendszer hiányát a biodiverzitás és a természetvédelem területén.

Jó példák

Oktatási tevékenységek: egy olasz tapasztalat

A megfelelő oktatási képesítéssel rendelkező személyi háttér és a Natura 2000 értékekkel egyetemi szinten foglalkozó programok hiánya miatt Veneto Régióban 2006-tól együttműködési program vette kezdetét. Alapvetően a kurzusok mindenki számára nyitottak, akik érdeklődnek a biológiai sokféleség iránt, azonban kifejezetten a hatóságok és a szakmai közönség számára készült modulok is léteznek.

A sokrétű célcsoportnak megfelelően a képzések célja is sokrétű: az Irányelvek alapjairól és céljairól meglévő tudás növelése, fajokra és élőhelyekre használható értékelési módszer kidolgozása, specifikus indikátorok használata, a környezeti hatásvizsgálatok módszertanának alkalmazása, valamint a fenntartási tervek készítéséről szóló útmutatók terjesztése.

Minden évben legalább két ingyenes, nagy népszerűségnek örvendő kurzus került meghirdetésre. Ráadásul a folyamatnak sokszorozó hatása is volt, mivel más közösségi és magán tanfolyamok a Veneto Régió - Bizottsági Koordinációs Projektegység által készített oktatási anyagon alapultak.

Irodalomjegyzék

KIRCHMEIR H., KÖSTLER T., Gap Analysis – Results and perspectives E.C.O Institute of Ecology, Klagenfurt
GETZNER M., ZAK D., Vienna University of Technology